

SECTIO I.

tum. Antiquae disciplinae memoria videtur fuisse perten-
nui, graecae linguae peritia prorsus nulla, nulla seve-
rioris doctrinae notitia; unde recentiorum Collectororum
Auctoritati pro saeculi sui vitio adeo adhaerebat tena-
citer, ut quidquid in illis reperiaret, sine ullo delectu
et probaret ipse, et alii imitandum proponeret. Ex qua
quidem re perspicue apparet, virum fuisse Gratianum
in veterum lectione parum versatum, ut mirum non sit,
dum neglectis aut prius ignoratis fontibus et rivalis per-
petuo hauriret, quandoque lutulentum defluere.

SCHOL. Per multa ex Kalendario Archi-gymnasi Bononiensis ad illustrandas res Gratiani pertinentias descripsit Alexander Machiavellus in notis ad Sigonii historiam Bononiensem ad ann. 1151. Ex eo Bohmerus in lauda-
ta dissertatione, et deinceps ceteri omnes. Eorum fidem negat posse in dubium revocari doctissimum Sylburgus apud Heinemann lib. 2. §. 6. (not. p.). Eadem tamen valde suspecta iudicavit vir insignis Laur. Moshem. Inst. Histor. Eccles. Saec. XII. pag. 395. (not. e).

§. LIX.

Occasio et scopus decreti.

In ea Monasterii solitudine elucubratum est opus,
quod nunc forte per abusum *Decretum Gratiani* dici-
mus. Nempe civilis iurius studia fervere, negligi contra
ac prope contemni canonicum Bononiae quin videret
Gratianus, ea maxime de causa, quod iustum discipli-
nae huius, et academicis aptum usibus sistema nullum
esset; seu sponte sua, seu quod ex *Manriquo* coniicit
Bohmerus, *Bernardi* Abbatis Clarevallensis hortatu, ne
doctrinae sacre progressibus commodi libelli defectus
obesset, illius conficiendi in se curanti recepit. Quo ut
maiores a studiois canonum iuventute gratiam iniret,
eam quam *Ivo* Carnotensis in praefatione decreti sui in-

di-

CAPVT III.

77

dicaverat, secutus methodum, canones inter se dissidentes in concordiam reducere tentavit, quam illi causam fuisse reor, ut *Concordiam Discordantium Cano-
num* opus ipse suum inscriberet¹. Adgressus illud est,
si temporis rationem recte init Zieglerus ann. 1127.
perfecit ann. 1151. Perfectum Bononiensibus Academi-
cis examinandum corrigendumque obtulit, a quibus col-
laudatum mirifice, *Eugenius P.* non modo publice in
Academia praelegendum censuit; verum gradus etiam
academicos iam tum in iure civili et artibus conferri
solitos, iuri etiam canonico non sine honoris quadam
praerogativa contulit². Quae res dici non potest, quantum
ad propagandam tam decreti, quam iuris ipsius
auctoritatem valuevit.

SCHOL. Conf. Bohmer cit. dissert. §. 13. et Sylbur-
gus ad Heinemann Hist. iur. civ. lib. 2. p. m. 859. seqq.

§. LX.

Eiusdem naevi.

Etsi autem annos prope viginti et quatuor expoliendo huic operi *Gratianus* impenderit (§. LIX.), exiguo
tamen iudicio, nec satis industrie in eo versatus est. Ipsa
primum totius operis partitio nihil habet valde commen-
dandum³. Ordinem porro, lepide *Molinaeus* solebat
dicere, in *Gratiano* querere, idem sibi videri, ac si
quis delphinos venetur in saltibus, in fluctibus apos⁴.
Neque etiam, quod debebat maxime, Concilia ipse vi-
dit, quorum descriptis canones: nec Registra Pontifi-
cum, nec Patrum inspexit scripta. Quaecumque habet,
fer-

¹ Bobmer cit. dissert. §. 10. 11. Ill. de Rieger dissert. de de-
cret. Grat. §. 11.

² Bobmer cit. dissert. §. 12. (not. g).

³ Vid. Berardus tom. 1. in praefat. obs. 9.

⁴ Ill. de Rieger cit. dissert. §. 39. 52.

ferme aliena sunt , et ex collectionibus *Dionysii Exiguoi*, *Martini Bracarensis*, ceterorumque , qui deinde floruerunt, parum scite compilata . Quoniam vero ex his quoque pauci ea doctrina essent , ut genuina ac sincera a spuri fictitiisque monumentis possent distingue re, atque ob id inania *Isidori*, aliaque eius aetatis per multa commenta suas in collectiones transferrent , quod ex instituto probavit *Blondellus* ²; fieri sane non potuit, quin *Gratianus* horum sine delecta fidem secutus, iisdem fabulis decretum suum inquinaret. Et ut superiores illi multe perperam descripserunt, corrupserunt alia, alia interpolarunt, suisque moribus attemperarunt, alterque alteri causam errandi multiplicem praebuerunt; ita omnium *Gratianus* errata sua faceret, novisque ipse liberalissime cumularet, adeo ut miretur *Spenius*, quomodo privati hominis opus, qualis *Gratianus* fuit, tanta confusione compactum, tot errorum congerie refertum ad eam auctoritatem et venerationem pervenire potuerit, tantoque doctorum tam Theologorum, quam Iurisperitorum consensu et applausu suscipi et laudari meruerit.

SCHOL. Vid. *Trađ. histor. canon. part. 6. cap. 3. §. 2. Conf. Ant. August. de emendat. Gratian. lib. 1. dial. 1.*

§. LXI.

Emendare quis primum tentarit?

Neque ego tamen propterea malam *Gratiani* fidem incusaverim. Vitia haec aetatis magis repto, quam hominis. Nam quis nescit *Gratiani* aevum quantopere ab iis fuerit substitutum subidiis, quae ad literariam eiusmodi fraudem detegendam necessaria sunt? Sane *Gratiani* lapsus prope innumeros, qui emendaret, ante saeculum

¹ Vid. *Gibert. tom. 1. part. 1. tit. 24. cap. 4. Ant. August. lib. 1. dial. 1. pag. 9.*

² *Pseudo-Isidor. vapul. cap. 18.*

lum decimum sextum nemo uspiam repertus est. Hoc de mun saeculo *Antonius Demachares* et *Antonius Contius*, Theologus ille, hic Iurisconsultus nulli facile secundus, primi pene fuerunt, qui ut *Baluzius* ait, cuncta apud *Gratianum* tentaverunt reducere felicibus interdum conatibus. Quid *Demachares* suis emendationibus praestiterit aut praestare saltem conatus sit, ipse pluribus exposuit duabus epistolis ¹. *Contius* vero in emendando *Gratiani* opere labores enarrat praefatiuncula editioni eius praefixa, enarratura explicatius, nisi eam Antverpiensis librorum censor ineptissime mutilasset. His *Carolum Molinaeum* adiunxit *Donatius*.

SCHOL. *Notae numericæ*, quibus hodie canones in decreto *Gratiani* sciunguntur, non sunt a *Gratiani* manu. *Contius* numeros primus canonibus inscripsit. Vid. *Ant. Augustinum lib. 1. dialog. 18*. Quod praestantissimi viri institutum hand dubie percommodum est; si tamen in distinctione capitum facienda maiorem solerit adhibuisse, ampliorem utique etiam gratiam initurus fuisset. *Berardus tom. 1. obs. 10.*

§. LXII.

Correctio Romana.

Sed vitorum maior vis huic operi inerat, quam ut duorum hominum sagacitate detegi omnia, vel superari industria potuerint. Nec tamen e dignitate Ecclesiae esse videbatur librum tot infectum naevis in Academiis inventum praelegi, inque causis iudicandis usurpari. Eius itaque emendandi curam ad se summi Pontifices revocarunt. Commendavit hanc ornandam Provinciam *Pius IV.* pluribus a se delectis viris, quibus ob eam deinde *Correctorum Romanorum* nomen adhaesit. Continuavit coe ptum

¹ Vid. *Ill. de Rieger. cit. dissert. §. 93.*

SECTIO I.

ptum opus *Pius IV.* absolutum sub *Gregorio XIII.*¹, qui emendatum tanta cura decretum, et ceteris iuri canonici partibus accusuit, et mandavit præterea, ut, *quae emendata ac reposita sunt, omnia quam diligentissime retineantur, ita, ut nihil addatur, mutetur, aut immittantur.*

SCHOL. Quo tempore Romae in expoliando decreto summa industria atque ingenti subsidiorum apparatu, nec tamen optima methodo elaboratum est, Ant. Augustinus libros dialogorum duos de emendatione Gratiani scripsit, in quibus elegantiam orationis suavitatemque, an doctrinae incredibilem varietatem plus admirer, incertum est. Edidit eos nitidissime Paris. ann. 1760. Ioann. Garnier.

§. LXIII.

Menda non omnia sustulit.

Videri poterat nihil superesse mendorum post tam diuturnam tamque severam decreti castigationem. Et sane nullum est dubium, quin Correctorum Romanorum studiis multa capita olim vitiosi suis sint rite auctoribus restituta, inque ceteris decreti naevis emendatis praecclare sint illi de his disciplinis meriti. Plura tamen non solum errata intacta reliquerunt, verum ipsum etiam decretum adiecis aliis detractisque ita immutarunt, ut *Gratianum ipso in Gratiano requiras*². Quae quidem res plus habet, quam putatur, incommodi. Quamquam tolerabile illud tamen, si purgatiorem vitius *Gratianum* præstitissent. At nunc errorum eadem genera prope omnia supersunt, de quibus olim questus est *Augustinus*. Falsa nomina: Inscriptiones falsae: Conciliorum, Patrum, Scriptorum Ecclesiasticorum mira confusio.

¹ Bohmer cit. dissert. §. 17.

² Vid. Eisen cit. tradi. part. 6. cap. 2. §. 2. 3. Baluz. in pref. ad August. §. 23.

CAPVT III.

sio. Etiam nunc epistolarum *Clementis*, *Anacleti*, ac ceterorum Pontificum, qui ad *Siricium* vixerunt, plena sunt omnia; neque his tantum, verum aliis quoque ex eadem aetate fictis documentis. Ut iam non memorem veterum canonum interpolationes interpretationesque, aevi gratianei moribus, quam antiquae disciplinali similliores, atque eam componendorum canonum rationem, qua *Gratianus* antiqua, etiam maiora, et generalia Concilia, quibus Ecclesiarum iuri libertatesque continentur, cedere coegerit & minoribus, et persaepe falsis. Haec licet graviora, dum minutiæ distinxerunt, Correctores prætereunt.

SCHOL. Haec quam vera sint, facto ipso ostendit Seb. Berardus in præstantissimo opere, cui hic titulus est: *Gratiani Canones genuini ab apocryphis discreti: corrupti ad emendatorum Codicum fidem exalti: difficiliores commoda interpretatione illustrati. Vol. 4. Taur. ann. 1752.* 4. Isidorianis refertissimum esse decretum nunc admodum monui. Fragmenta omnia Bohmerus in decreto ab se edito notavisse diligenter. Sed quia illud in paucissimorum Adolescentium manibus est, non inutile fuerit ea hoc loco indicare, ne bona fide capiamur.

EX DECRETI PARTE I.

can. 4. Dist. IV.	can. 4. Dist. XXIII.
can. 3. Dist. XI.	can. 21. ibid.
can. 6. ibid.	can. 25. ibid.
can. 1. Dist. XII.	can. 2. Dist. XXV.
can. 2. Dist. XVI.	can. 14. Dist. XXXVII.
can. 12. ibid.	can. 8. Dist. XXXVIII.
can. 1. Dist. XVII.	can. 16. ibid.
can. 2. ibid.	can. 2. Dist. XLIII.
can. 3. ibid.	can. 3. ibid.
can. 5. ibid.	can. 18. Dist. XLV.
can. 2. Dist. XXI.	can. 14. Dist. L.
can. 2. Dist. XXII.	can. 23. Dist. LXIII.

L

can.

SECTIO I.

- can. 2. Dist. LXIV. can. 6. ibid.
 can. 4. ibid. can. 6. Dist. LXXXIV.
 can. 1. Dist. LXVI. can. 1. Dist. LXXXVII.
 can. 2. ibid. can. 7. Dist. LXXXIX.
 can. 1. Dist. LXVII. can. 12. Dist. XC.
 can. 4. Dist. LXVIII. can. 1. Dist. XCIII.
 can. 5. ibid. can. 6. ibid.
 can. 1. Dist. LXXV. can. 7. ibid.
 can. 3. ibid. can. 9. ibid.
 can. 1. Dist. LXXVI. can. 10. ibid.
 can. 1. Dist. LXXVII. can. 11. ibid.
 can. 11. Dist. LXXIX. can. 2. Dist. XCIV.
 can. 1. Dist. LXXX. can. 16. Dist. XCVI.
 can. 2. ibid. can. 1. Dist. XCVIII.
 can. 3. ibid. can. 2. ibid.
 can. 19. Dist. LXXXI. can. 1. Dist. XCIX.
 can. 20. ibid. can. 2. ibid.
 can. 21. ibid. can. 4. ibid.
 can. 4. Dist. LXXXIII.

EX DECRETI PARTE II.

- can. 85. I. quaest. 1. can. 1. II. quaest. 3.
 can. 91. ibid. can. 2. ibid.
 can. 12. I. quaest. 3. can. 3. ibid.
 can. 25. I. quaest. 7. can. 5. ibid.
 can. 4. II. quaest. 1. can. 1. II. quaest. 5.
 can. 5. ibid. can. 2. ibid.
 can. 6. ibid. can. 3. ibid.
 can. 13. ibid. can. 10. ibid.
 can. 20. ibid. can. 1. II. quaest. 6.
 can. 1. III. quaest. 2. can. 2. ibid.
 can. 3. ibid. can. 3. ibid.
 can. 4. ibid. can. 4. ibid.
 can. 5. ibid. can. 5. ibid.
 can. 6. ibid. can. 6. ibid.

can.

CAPVT III.

- can. 7. ibid. can. 55. ibid.
 can. 8. ibid. can. 1. II. quaest. 8.
 can. 9. ibid. can. 3. ibid.
 can. 10. ibid. can. 4. ibid.
 can. 15. ibid. can. 5. ibid.
 can. 16. ibid. can. 6. ibid.
 can. 17. ibid. can. 1. III. quaest. 1.
 can. 18. ibid. can. 2. ibid.
 can. 20. ibid. can. 4. ibid.
 can. 21. ibid. can. 5. ibid.
 can. 1. II. quaest. 7. can. 1. III. quaest. 2.
 can. 2. ibid. can. 2. ibid.
 can. 3. ibid. can. 4. ibid.
 can. 4. ibid. can. 5. ibid.
 can. 5. ibid. can. 6. ibid.
 can. 6. ibid. can. 7. ibid.
 can. 8. ibid. can. 8. ibid.
 can. 9. ibid. can. 1. III. quaest. 3.
 can. 10. ibid. can. 2. ibid.
 can. 11. ibid. can. 3. ibid.
 can. 12. ibid. can. 4. ibid.
 can. 13. ibid. can. 1. III. quaest. 4.
 can. 14. ibid. can. 2. ibid.
 can. 15. ibid. can. 3. ibid.
 can. 16. ibid. can. 4. ibid.
 can. 17. ibid. can. 5. ibid.
 can. 18. ibid. can. 6. ibid.
 can. 19. ibid. can. 7. ibid.
 can. 21. ibid. can. 8. ibid.
 can. 23. ibid. can. 9. ibid.
 can. 25. ibid. can. 10. ibid.
 can. 38. ibid. can. 11. ibid.
 can. 39. ibid. can. 1. III. quaest. 5.
 can. 50. ibid. can. 3. ibid.
 can. 51. ibid. can. 4. ibid.
 can. 52. ibid. can. 5. ibid.

L 2

can.

- can. 6. ibid.
 can. 8. ibid.
 can. 9. ibid.
 can. 10. ibid.
 can. 11. ibid.
 can. 12. ibid.
 can. 13. ibid.
 can. 1. III. quaest. 6.
 can. 2. ibid.
 can. 3. ibid.
 can. 4. ibid.
 can. 5. ibid.
 can. 6. ibid.
 can. 7. ibid.
 can. 9. ibid.
 can. 11. ibid.
 can. 12. ibid.
 can. 13. ibid.
 can. 15. ibid.
 can. 16. ibid.
 can. 17. ibid.
 can. 18. ibid.
 can. 1. III. quaest. 7.
 can. 1. III. quaest. 8.
 can. 1. III. quaest. 9.
 can. 2. ibid.
 can. 3. ibid.
 can. 4. ibid.
 can. 5. ibid.
 can. 6. ibid.
 can. 7. ibid.
 can. 8. ibid.
 can. 9. ibid.
 can. 12. ibid.
 can. 13. ibid.
 can. 14. ibid.
 can. 15. ibid.
 can. 16. ibid.
 can. 17. ibid.
 can. 18. ibid.
 can. 19. ibid.
 can. 20. ibid.
 can. 2. VI. quaest. 3.
 can. 4. VI. quaest. 4.
 can. 11. VII. quaest. 1.
 can. 34. ibid.
 can. 35. ibid.
 can. 36. ibid.
 can. 39. ibid.

can.

- can. 46. ibid.
 can. 1. VIII. quaest. 1.
 can. 2. ibid.
 can. 12. ibid.
 can. 13. ibid.
 can. 1. VIII. quaest. 5.
 can. 3. IX. quaest. 1.
 can. 1. IX. quaest. 2.
 can. 2. ibid.
 can. 3. ibid.
 can. 4. IX. quaest. 3.
 can. 5. ibid.
 can. 6. ibid.
 can. 7. ibid.
 can. 11. ibid.
 can. 12. ibid.
 can. 15. ibid.
 can. 19. ibid.
 can. 1. XI. quaest. 1.
 can. 3. ibid.
 can. 4. ibid.
 can. 7. ibid.
 can. 9. ibid.
 can. 10. ibid.
 can. 14. ibid.
 can. 18. ibid.
 can. 22. ibid.
 can. 29. ibid.
 can. 30. ibid.
 can. 32. ibid.
 can. 33. ibid.
 can. 11. XI. quaest. 3.
 can. 12. ibid.
 can. 14. ibid.
 can. 15. ibid.
 can. 16. ibid.

can.

- can. 17. ibid.
 can. 27. ibid.
 can. 76. ibid.
 can. 82. ibid.
 can. 89. ibid.
 can. 95. ibid.
 can. 2. XII. quaest. 1.
 can. 9. ibid.
 can. 13. ibid.
 can. 15. ibid.
 can. 16. ibid.
 can. 26. ibid.
 can. 1. XII. quaest. 2.
 can. 5. ibid.
 can. 6. ibid.
 can. 7. ibid.
 can. 10. ibid.
 can. un. XIII. quaest. 1.
 can. 17. XIII. quaest. 2.
 can. 5. XV. quaest. 3.
 can. 1. XV. quaest. 6.
 can. 41. XVI. quaest. 1.
 can. 28. XVI. quaest. 7.
 can. 5. XVII. quaest. 4.
 can. 12. ibid.
 can. 13. ibid.
 can. 14. ibid.
 can. 15. ibid.
 can. 18. ibid.
 can. 16. XXII. quaest. 4.
 can. 8. XXIII. quaest. 3.
 can. 9. ibid.
 can. 30. XXIII. quaest. 4.
 can. 9. XXIV. quaest. 1.
 can. 10. ibid.
 can. 11. ibid.

can. 13. ibid.	can. 1. XXX. quaest. 1.
can. 15. ibid.	can. 1. XXX. quaest. 5.
can. 32. ibid.	can. 10. ibid.
can. 41. ibid.	can. 11. ibid.
can. 14. XXIV. quaest. 3.	can. 16. XXXII. quaest. 7.
can. 5. XXV. quaest. 1.	can. 24. Dist. I. de Poenit.
can. 8. ibid.	can. 21. Dist. III. ibid.
can. 12. ibid.	can. 2. XXXV. quaest. 2.
can. 1. XXV. quaest. 2.	can. 7. ibid.
can. 11. ibid.	can. 10. ibid.
can. 22. ibid.	

EX DECRETI PARTE III.

can. 1. Dist. I.	can. 60. ibid.
can. 2. ibid.	can. 61. ibid.
can. 3. ibid.	can. 68. ibid.
can. 5. ibid.	can. 71. ibid.
can. 11. ibid.	can. 1. Dist. II.
can. 13. ibid.	can. 7. ibid.
can. 14. ibid.	can. 8. ibid.
can. 15. ibid.	can. 10. ibid.
can. 16. ibid.	can. 23. ibid.
can. 17. ibid.	can. 14. Dist. III.
can. 19. ibid.	can. 18. ibid.
can. 21. ibid.	can. 19. ibid.
can. 38. ibid.	can. 20. ibid.
can. 39. ibid.	can. 21. ibid.
can. 40. ibid.	can. 22. ibid.
can. 41. ibid.	can. 1. Dist. V.
can. 42. ibid.	can. 2. ibid.
can. 46. ibid.	can. 3. ibid.
can. 48. ibid.	can. 4. ibid.
can. 54. ibid.	can. 23. ibid.
can. 59. ibid.	

§ LXIV.

CAPVT III.

§. LXIV.

Partes Decreti.

Tres sunt operis totius partes praecipuae. Earum *Prima* distinctionibus constat centum et una. Prioribus vingtini egit *Gratianus* de origine, auctoritate, variisque speciebus ac principiis iuris Ecclesiastici, veluti canonibus conciliorum ¹, decretis et epistolis Pontificum ², sententias sanctorum Patrum ³. In reliquis exposuit de Clericis eorumque statu vario, dignitate, ordinatione, honore, officiis. *Altera*, quae est de iudicis ac negotiis fori Ecclesiastici, continet causas sex et triginta, suas rursus in questiones divisas, in quibus certam propositi facti circumstantiam discutit, adductisque auctoritatibus firmare nittitur. Erat tum haec scholae methodus. Sed animadversus est, saepe levicula occasione arepta *Gratianum* reliquo argumento ad alia transiliisse toto genere diversa, cuius rei exemplum est in causa tertia et tricesima, cui praeter omnem lectoris exspectationem subiectus est *Tractatus de poenitentia* alieno ille loco quidem, sed qui tamen ob eam rem ab iudicari *Gratiano* minime debutabat ⁴. *Tertia* pars est de rebus ac ritibus sacris, quam de consecratione inscripsit. Initium facit a consecratione, ac subinde per distinctiones quinque explicat ea, quae ad publicum Dei cultum spectant. Singulas demum tam distinctiones, quam questiones partitus est in capones seu mavis capitula, quorum numerus facile tria millia superat.

SCHOL. Allegari solet *Gratianus* ita, ut indicato vel numero, vel primo canonis vocabulo, vel utroque, in pri-

¹ Dist. 15. 19.

² Dist. 19.

³ Dist. 20.

⁴ Vid. Ill. Rieger cit. dissert. §. 59. n° 222.

SECTIO I.

prima quidem parte distinctio adiiciatur , veluti *can.* Mirramur , *s. distinct. 61.* In altera vero addatur numerus cause et quaestions : ut *can.* Non licet , *14. causa 3. quæst. 6.* Causæ tricesimæ tertiae quæstionis tertia , a Recentiore nescio quo , in *septem distinctiones* divisa est . Vnde loca quæstionis istius citantur aut expresso numero , aut initiali voce canonis et numero distinctionis cum hac adiectione : *de Poenitentia. ex. g. can. Lacrymac. dist. 1. de Poenitentia.* Tertiæ demum partis eadem est , quæ primæ , ratio : Nam et haec distinctiones habet , sed ut canones utriusque apte discernantur , locis ex tertia hac parte citatis addi solet : *de Consecratione.* Vid. Zech. *præcognita iur. can. §. 284. seqq.*

§. LXV.

Quid Paleæ.

His capitulis interiecta sunt nonnulla , quibus obscurum *Paleæ* nomen inscriptum est . Ea *Gratianus* non esse , Baronius ex eo vult apertum esse , quod in Codice Vaticano satis dilucide appareat , aliena et recentiori manu adiecta fuisse ¹. Quæ conjectura firmari ex eo potest , quod *Diomedes Brava* a duobus vetustissimis Codicibus , qui sibi ad manus fuerint , omnia propemodum illa additamenta abfuisse testatus sit ². Idem de duabus regiis Codicibus *Bohmerus* , de Caesareis *Riegerus* memorant . Quis adscripterit , aut cur hoc illis , et unde nomen si inditum , non vacat inquirere ³.

SCHOL. Conf. Heiniccius in *Hist. iur. civ. lib. 2. §. 61. not. (e).* Nec hac *Gratianus* fortuna caruit , ut decretum eius illustraretur glossis , quarum aetas illa amans ferme ad nauseam fuit . Vid. Buder in *Bibl. iur. select. cap.*

¹ In Annal. ad ann. 1151. n. 6.

² In Disquis. crit. de interpol. Grat.

³ Vid. Mastrich. in *Hist. iur. Eccles.* n. 314.

CAPVT III.

cap. 15. §. 12. Eminent præ ceteris Ioannes Semeca vir aliis etiam de causis memorabilis : de quo vid. Sylbur-gum ad *Heineccium lib. 2. §. 63. not. (b).*

§. LXVI.

Antiquæ decretalium collectiones.

Decretalibus Pontificum colligendis aëvo etiam superiore sacri juris studiosi operam impendebant . In principio quidem sollicite illas a canonibus Conciliorum se iungebant , eo quod nondum viderentur parem cum ipsis auctoritatibus obtinere . Primus e Latinis *Rheginus* fuit , qui nullo discrimine canones , decreta Pontificum , Patrum Principiisque placita in unum quoddam veluti systema compedit , quem morem retinuisse *Gratianum* ex dictis liquet . Post hunc vero , qui compilandis Ecclesiæ legibus vacabant , nulla fere conciliorum habita ratione decretalia solas ad curam suam revocabant . Conciliorum Provincialium et Nationalium occisa multum falsis decretalibus auctoritas (§. XLII.) in dies magis concidebat : decretalium contra ac descriptorum Pontificiorum , et numerus , et dignitas , nova semper incrementa capiebat . Cuius rei cause quum sint quamplurimæ ; tum vero permultum conferebat frequens ad Sedem Romanam decisionum petendarum causa recursus fori poenitentialis atque extermi separatio : distinctio ordinacionis a provisione : novorum ordinum religiosorum institutio , horumque exemptiones ac privilegia . Accesserunt his causarum maiorum matrimonialiumque reservationes , aliaque his similia complura . Quæ omnia si quis adcurate expendat , ait *de Marca* , intelliget facile , non tantum veteris iuris a novo discrimen , verum illud etiam in tanta negotiorum prioribus saeculis inaudita varietate fieri vix potuisse , quin novae idemtitem constitutiones , illaque non paucae ab invitis etiam Pontificibus extorquerentur .

M

SCHOL.

SECTIO I.

SCHOL. Conf. omnino Petrus de Marca lib. 3. cap. 6. §. 14. et Iust. Henn. Bohmer in *dissert. de decret. Roman. Pont.* §. 11. seq.

§. LXVII.

Quae sint?

Quae a tempore confediti Gratianei decreti usque ad *Gregorii IX.* compilationem editas sunt collectio[n]es decretalium, *Antiquae* dicuntur. Harum vulgo quinque numerantur: Inter quas *Prima* habetur illa, quae *Bernardo Circae* Praeposito Papiensi et deinde Episcopo *Fabrentino* debetur, et praecepit *Alexandri III. Lucii III.* aliorumque Pontificum decretales usque ad *Coelestinum II.* continet¹. Verum duas, illam, collectio[n]es antiquiores praecessisse docuit Bohmer², quarum una ab ipso primo ex p[re]vetusto Bibliothecae Hasso-Casselanae scripto Codice edita est³, altera vero sub titulo appendix ad Concilium Lateranense a *Ioanne Harduino* referuntur⁴. Ex his multa in suas collectio[n]es *Bernardum et Raymundum* retulisse, Bohmerus contendit. Altera, quae annis duodecim post Bernardi collectionem prodidit, est *Gallensis seu Vallensis*, qui nonnullas *Alexandr[um] III.* plures vero *Lucii III. Urbani III. Clementis III.* et *Coelestini II.* eadem methodo, qua is usus est, congettis⁵. *Tertia Innocentii III.* decretales complectitur opera *Petri Beneventani*, iussu eius, reiecta *Bernard[us]* Compostellani compilatione ann. 1210. edita⁶. Huic quin-

¹ Vid. Lud. Bobmer de *clement.* pag. 5. *Ioann. Chrysost. Koch.* op[er]ic. iur. can. pag. 3. seqq.

² *Dissert. de Collect. decret.* §. 13. not. 85. et 87.

³ *Corp. iur. can.* tom. 2. n. 1.

⁴ *Tom. 6. Concil. part. 2.* pag. 1694.

⁵ *Eipen in dissert. de veter. decret. collect.* §. 2. Bobmer not. ad cap. 40. de sensu excommunicati.

⁶ *Eipen loc. cit. pag. 2. §. 1.* Georg. Bohmer loc. cit.

CAPVT III.

quinquennio post *Quarta* successit ex eiusdem *Innocentii III.* rescriptis, et Concilii Lateranensis IV. eius tempore habitu decretis confata¹. Atque has quatuor decretalium compilations uno volumine editis *Antonius Augustinus* Ilerdae ann. 1576. *Quinta* denique auctoritate *Honorii III.* cuius solius decretales continent, promulgata est ann. 1227.² Hanc in Bibliotheca Albiensis repertam primum edidit *Innocentius Cironius Tolosae* ann. 1645. et notis bonar frugis plenissimis illustravit.

SCHOL. Auctoritas quidem veterum istarum collectio[n]um in iudicio nulla est: usus tamen non contemnendus in decretalibus Greg. IX. interpretandis. Vid. Franc. Florens in *oratione de recta iuris canonici discendi ratione*: et Van Espen in *Tract. Histor. canon. part. 8. cap. 1. §. 4. et 5.*

§. LXVIII.

Causa Collect. *Gregorii IX.*

Erant igitur decretalium epistolarum collectio[n]es quinque nimirum, que post *Honorii III.* summum Pontificatum scholas, tribunalia, eruditorum privatum manus fatigabant. Quamquam enim demis tribus postremis, reliquae duae incertae essent fidei nec publicae auctoritatis, allegari tamen praeter *Gratiani* decretum³, non in scholis tantum, sed in foro frequenter solebant⁴. At eaedem illae collectio[n]es, ut solet usuvenire in rebus dubiis et controversis, saepe in suspicionem sublestae fidei vocatae incertum efficiebant ius fori: Iuris autem incertitudo lites pariebat, ex litibus et iurgia immortalia, quibus nihil private rei, nihil p[ro]ibili-

M 2

¹ *Eipen loc. cit. §. 2. Selbsov. in Hist. iur. §. 139.*

² *Illi. de Rieger in Excurs. histor. de collect. Honorii.*

³ *Sylburgus ad Hein. lib. 2. pag. 915.*

⁴ *Bobmer cit. dissert. §. 15. not. 95.*

SECTIO I.

92
blicae exitiosius esse potest. Quia de re plena exstat querelarum Stephani Tornacensis ad Coelestinum II. epistola¹, circa annum 1192. scripta. Itaque Gregorius IX. vir Canonicae rei ac forensis peritissimus², ut huic scholarum iudiciorumque calamitati idoneam adhiberet Medicinam, consilium iniit, unum exemplo Iustiniani Imperatoris ex omnibus prioribus Codicibus decretalibusque a se adhuc promulgatis conflandi volumen, cui, abrogata superioribus vi obligandi, soli authenticam impertiretur autoritatem, ratus, id quod res erat, fore, ut hoc pacto conticescent deinceps ambiguæ, de fide, iuris disceptationes; iudicibus, perinde ac Patronis causarum, molestissimæ.

§. LXIX.

Quando confessæ?

Conficienda collectionis provinciam Raymundo de Pennafort e familia Praedicatorum sodali³ ita mandavit, ut etiam potestatem fecerit resecandi, si qua superflua illi, aut inutilia visa fuerint. Adici quoque suas constitutiones iussit, quarum ille permutas praeter morent usumque maiorum de rebus omnino profanis eo fortasse consilio publicavit, ut minueret necessitatem recurrenti ad ius civile Romanorum, cuius auctoritatem magis indies, magisque invalescere invitus intuebatur⁴. Absolutum opus citius expectatione Raymundus ingenti quidem, at non infelici labore, ut Clemens VIII. fidem facit in Bulla, qua illum Sanctorum numero adscripsit. Absolutum Gregorius pro more iam tum Romanis Episcopis satis usitato ad Parisiensem primum, deinde Bononiensem

sem

¹ 251. edit. Paris. ann. 1679.² Bohmer. cit. loc. num. 97.³ Vid. Heinec. Histor. iur. lib. 2. §. 69.⁴ Syburg. ad Meinec. loc. cit.

CAPVT III.

93

sem academiam ea lege transmisit, ut praeter hanc, alia decretalium collectione in posterum seu in iudicis, seu in scholis pro authenticæ ne uterentur. Annus confessæ compilationis idem est, qui publicatae, tricesimus quartus supra millesimum ducentesimum; unde manifestum est, nullam isto anno posteriore Gregorii IX. decretalem huic Codici potuisse inscri, quod in notis annorum inscribendis videtur diligentissimus ceteroquin Bohmerus interdum non animadvertisse.

SCHOL. Sed hoc ipsum deinde Bohmerus aperte confessus est in cit. dissert. §. 15. not. 100. Non omittam hic, quod idem observavit vir ledissimus Henr. Bohmerus, Gregorii, quea de civilibus rebus sunt, decisiones plerasque ex Glossatorum interpretationibus non raro ineptis deponuntur esse. Quod qui non observant, mirum quantum se in iis explicandis torqueant. Huius certe observationis ope, Bohmerus bene multa decretalium fragmenta obscura aliis atque involuta, expeditiv felicissime.

§. LXX.

Quam recte Raymundus eo labore sit defunctus?

Per multa sunt in hac collectione, in quibus periti homines Raymundi seu fidem, seu solertiam, et acumen desiderant. Iam hoc dictum est nuper, non id Gregorio fuisse propositum, ut omnes vel integras praedecessorum decretales colligeret Raymundus, quemadmodum a superioribus factum est, sed resecatis, ut ille ait, superfluis atque omissionis inutilibus, quale etiam Iustiniani fuisse datum Triboniano mandatum accepimus. Atqui hoc quidem nemo est, qui in vitio ponat. Verum facta sibi a Pontifice resecandi potestate quod haud moderatus Triboniano usus sit Raymundus, id vero per multi ferunt iniquius, longiusque illum progressum quam mandatum esset, forte non sine ratione queruntur.

SECTIO I.

tur. Resecare superflua , diffusa coarctare , succidere luxuriantia , emendare parum congrua , et nulli usui futura silentio premere , haec erant , quae in mandatis habuit. Num vero hos intra limites se continuunt Compilator ? Mihil quidem non videtur. Video enim epistolulas mutilas , vitiatas inscriptiones , adulterata locorum personarumque nomina ; video unam eamdemque epistolam multas in partes disceptam , variosque per titulos misere disiectam ; video saepe factum decisionemque , momenta non video : interdum facti ipsius narrationem recisam reperio , et quod gravius est , constitutionem adeo interpolatam , ut ab origine sua penitus abeat. Quid autem ? an truncatas , mutilas , interpolatas *Gregorius Praedecessorum* suorum decretales epistolulas obrudi voluit Ecclesiae ?

SCHOL. Exempla dabit Espenius , et sunt illa passim obvia. Conf. Ioann. Christ. Will. Stekii *dissert. de interpol. Raym. de Pennafort* §. 5. seqq. Strauch. *amoen. iur. can. Eccl. I. cap. 19.* Bohmer *cit. dissert. §. 15.* Christ. Henr. Eckard. in *Hermeneu. Iur. cap. 8. §. 325. seqq.*

§. LXXI.

Emendatio collectionis.

Primo interpolandi hanc licentiam notavit *Antonius Contius* in praefatione , quam corpori iuris canonici a se edito praefixit. Atque ego dabo hoc non illibenter *Chiffletio* , abfusso a *Raymundo* malam fidem , adversus quam , spectata viri probitas , idonea est cautio. At idem *Chiffletius* , quid est , quod *ineptum* dicit ac *puerile* *Contii* iudicium , quando interdum et utilia ab illo resecta fuisse scriptis? Quippene vero utilia , sine quibus hodie , quae nisi fragmento sententia , vix divinantes adsequimur? Certe dum *Contius* in sua decretalium Antwerpina editione-

CAPVT III.

tione , a *Raymundo* resecta , ipsi textui sed diversis typis insereret ; ut capitula saepè ob paucarum vocum detractionem perobscura pleniorem in lucem restitueret , *Antonius Augustinus* mirifice ingenium viri collaudavit , etsi audacter factum censuerit , remque esse plenam periculi , si quod publica auctoritate accepimus , liceat nobis privata voluntate interpolare. Quod *Contius* inchoavit , praestitit adcuratus *Franciscus Pegna*. Male , scio , *Pegna* ob hanc ipsam causam *Augustino* audit. Verum eius ut acutam , ita paulo stomachosorem censuram molestius tulit eruditus vir *Stephanus Baluzius* 1. Sed nec impeditre illa potuit , quo minus *Gonzalezius* decretales , quantum a se quidem effici potuit , integratim pristinæ restitueret. In eo vellem doctus ille vir imitatus fuisset modestiam *Contii* , ut adiecta a se editis decretalibus alia typi forma distingueret , qua cautione servata utrumque adsecutus est *Bohmerus* , et ut commodis legentium consuluerit , et vitarit delicatulorum reprehensionem. *Bohmer cit. diss. §. 15. n. 98.*

§. LXXII.

Quid habeat commodi?

Legentum inquam commodis hoc instituto consultum ivisse prudentissimos viros extra omnem controversiam positum est. Nam si a scholasticis saepissime fingenibus , quae nupsiam sunt , discesseris , quis est amabo te , peritorum interpretum , qui non persaepe de obscuritate queratur ex hac ipsa secandi intemperantia natu? Aut cui non probatum est illud , quod *Antonius Augustinus* , *Franc. Florens* , *Ian. a Costa* et monuerunt aliquoties , et re ipsa factisque ostenderunt , nullam esse decretalium *Gregorii IX.* sinceram interpretationem nisi ex fontibus ipsis , e quibus *Raymundus* fru-

¹ In not. ad *Ant. Augustin. Dial. 20. lib. prior. in fine.*

frustillatim hausit? Quid quod saepe ne istud quidem ad intelligendum sufficiat, nisi antiquiorum etiam collectionum fontes adaeas?

SCHOL. Conf. Ever Otto *ad Bockelmannum pag. m. 174.* Thomasinus de vet. et nov. *Eccles. discip. part. 3. lib. 2. cap. 47.* §. 8. Espen part. 8. *cap. 1. §. 6.*

§. LXXXIII.

Respondetur obiectioni.

Aiunt nihil tam anxia veterum Codicum pervestigatione nobis opus esse, dum satis constet nihil in hac emendanda collectione praetermissum a Romanis Collectoribus, quod aptum esset constituenda sententiae. Itane vero? nihil uspiam eruditissimorum illorum hominum fugit diligentiam? Qui *Florentis, Iani a Costa, Cironii* et aliorum his similium hilarioris famae interpres scripta numquam legit, is forte induci poterit, ut hoc credat: ego verbis non capio: nec mihi tam dulce otium est, ut illud velim vel errando redimere. Quod autem dicitur interdum, *Gregorium* idonea utique ad id auctoritate praeditum, omnibus in hoc Codice descripsit etsi origini sua minime congruentibus, vix potestatemque legis ita esse impertitum, ut antiquioribus simul omnem detraxerit, id quo pertineat, etsi non sum tam hebes ut non intelligam, infirmius tamen est, quam ut persuadere possit, perridicule facere, qui antiquiorum utilitatem iuuentuti commendat: nisi quis existimet, nihil interesse, nuper disciplina quadam in Ecclesiam introducta sit, an a Sanctis Patribus sapienter instituta multis saeculis viguerit; utrum melioribus rei christianae temporibus totius Ecclesiae consensione probata, an vero declinantibus iam saeculis tolerata magis ab Ecclesia, quam probata fuerit; fictitia et imaginaria, an sincera puraque ex origine deflexerit. Harum rerum discre-

tione si nihil opus est in iudicanda sacrae discipline auctoritate, recte faciunt, qui indulgent sibi. At hoc ipsius cui tandem, qui sana mens est, persuasuros se putant?

§. LXXXIV.

Materia et forma Collectionis.

Materiam Collectioni praebuerunt sacra scriptura, canones Apostolorum, et Conciliorum prope triginta et septem, sententiae Sanctorum Patrum, Iuris civilis et Glossatorum placita. Sed haec omnia exiguum valde numerum conficiunt, si cum illi compararentur capitulis, quae ex decretalibus Pontificum epistolis inde a *Gregorio M.* usque ad *Gregorium IX.* deponita sunt. Divisa est tota collectio in libros quinque. Libri rursus in titulos, et hi rursus in capitula paragraphis nonnumquam distincta. Sed et ordo rerum, et materiarum connexio adeo saepe distorta est, ut etiam moderatores offendat.

SCHOL. Singulorum librorum argumentum indicat versiculus:

Iudex, Iudicium, Clerus, Sponsalia, Crimen.
Citatio fit hoc modo: In principio ponitur signum capituli cum numero, aut verbis initialibus, aut utroque simul: numerus paragraphi, si quis adest, cum signo decretalium X. id est, extra. addita rubrica tituli, e. g. cap. cum Apostolus 6. §. sane, extra. de censibus.

§. LXXV.

Collectio Innocentii IV. et Gregorii X.

Septuaginta fere anni effluxere, inquit *Ignatius Mullerus*, quibus ius canonicum universum duobus voluminibus comprehendebatur, decreto scilicet et *decretalibus* 1. N

* In Histor. leg. Eccles. §. 80.

Quod

SECTIO I.

Quod ipsum a superioribus historiae iuris scriptoribus traditum reperio. *Maastrichtius* hoc inde evenisse coniiciebat, quod a *Gregorii IX.* temporibus in occidente prohibitas essent privatorum collections. Ac privata quidem collectio ab eo inde tempore, quantum constat, nulla prodiit. Verum his duobus voluminibus ius canonicum universum toto hoc annorum septuaginta intervallo constitutis, adversum est Codicibus scriptis. Aperatum enim ex iis est, duos intra hos annos confectos esse Codices: alterum quidem *Innocentii IV.* ex canonicis Concilii Lugdunensis I., *Gregorii X.* alterum in ipso Concilio Lugdunensi II. compositum. Ut ergo ad methodum decretalium *Gregorii IX.* digestus est (§. LXXIV.), et pro more ad Bononienses missus eo cum mandato est, ut in iudicis pariter ac scholis vim suam obtineret: Capitula suis queaque locis sub titulis Gregorianae collectionis insererentur. Quod etsi factum esse non liqueat, id tamen fide scriptorum Codicum affirmari potest, iunctas illo aevio has collections extitisse, glossisque pariter fuisse illustratas, quo indicio facile adducor, ut credam, harum in scholis non minorem, quam eius, quae a *Gregorio* nomen habet, fuisse auctoritatem.

SCHOL. Priorem Bohmerus ex Codice Berolinensi descriptam primus exhibuit in corp. iur. canon. append. 3. pag. 349. *Innocentii IV.* decretales collectas etiam reperies apud Harduin tom. 7. concil. pag. 386. Apud eundem quoque est collectio *Gregorii X.* loc. cit. pag. 705. Variantes lectiones dabit Bohmer loc. cit. append. 4. Iunctas prodiisse haec duas collections docet *Gregor. Ludov. Bohmer* cit. obser. §. 4. in not.

§. LXXXVI.

Liber sextus decretalium.

Debebant quidem, ut praemoni (§. LXXV.) Lug-

CAPVT III.

duncensium Conciliorum canones, suis singulis titulis Gregorianae collectionis adiecti. Sed hoc quoniam factum non esset, atque interim decretales editae fuissent eo numero, ut ad iustum libri molem ex crescere, *Bonifacius VIII.* anno Pontificis sui tertio, doctissimis aetatis sue viris *Guil. de Mandagato* Ebredunensi Archiepiscopo, *Berengario Fredello* Episcopo Biterensi, tum *Richardo de Senis*. S. R. E. Vicecancellario in mandatis dedit, ut novam ex suo nomine collectionem conficerent. Migrarunt in eam praeter decretales Pontificum post *Gregorii IX.* compilationem editas ut et *Bonifacii VIII.* propria, *Innocentii IV.* et *Gregorii X.* Lugdunenses constitutions. Dicitur hacc collectio *Liber Sextus Decretalium*. Eum in pleno consistorio diligenter relectum, examinatum, adprobatum, et ann. 1298. publicatum, in iudicis aequae ac scholis valere iussit *Bonifacius*. In Gallia tamen receptum fuisse negat *Glossa*, idque praeter *Cuiacium* tradidit etiam *Duarenus*, ceterique Galliae scriptores plerique.

SCHOL. Conf. Heinricius in *Histor. iur. civil. lib. 2. §. 69. not. (ξ)*. Inter Pontifices, quorum decretales in hoc libro referuntur, male recenseri a Gundlingio in praelectionibus ad Corvinum, Nicolaum I., ex chronologia patere observat Ant. Schmidt *Inst. iur. Eccles. tom. I. §. 54*. Recte quidem, si modo persuadere sibi vir accusatus potuit, Gundlingi hunc, non librarii errorem esse. Quid enim? Si Gundlingius non Nicolaum I. sed tertium scripsit? Ceterum partitio libri eadem est, quae collectionis superioris. Eadem etiam citandi ratio adiecto in fine signo libri sexti ex. gr. sap. ut quis, 25. de elect. in 6. Conf. Koch in opuse. iur. can. pag. 45.

§. LXXXVII.

§. LXXVII.

Clementinæ.

Demum Clementinæ prodierunt. Earum auctor Clemens V. est, Pontifex ex illo aeo non incelebris. Virum fuisse iuris calentissimum Buldus scribit, quippe qui furi tam civili, quam canonico in Parisina et Aurelianensi celeberrimis tum Academiis sedulo juvenis operam dederit. Constitutiones eius ad decretales permultas sunt, pleraque in Concilio Viennensi perlatæ, quas ad modum Gregorii IX. in libros quinque, certosque in titulos digestas, dum apud Carpenteratum versaretur, in publico Cardinalium Consistorio die XII. Cal. Apr. ann. 1313. promulgandas curavit. Vixit abhinc Clemens anno sere integro varia valetudine. Quum aliis de causis, tum morte, que ann. 1314. eum abstulit, impeditus collectionem suam, ut superiores Pontifices fecerant, ad generalia studia non missis tradidit est a plerisque. Successit post biennium Ioannes XXII. Is Clementinas adhuc velut in medio relictas, solemni editio confirmatas ad Bononiensem Academiam aliasque ann. 1317. direxit, retento Clementinaru[m] nomine. Quae quoniam post sextum decretalium librum editæ sunt, interdum *Libri Septimi Decretalium* nomine veniunt. Tituli per libros quinque dispersi, sunt quinquaginta et duo.

SCHOL. Citatio eadem est, quæ in prioribus, additis duobus voculis *in Clem. ex. gr. Clem. un. de renunt. vel. cap. un. de renunt. in Clem.* Ad Aurelianensem Academiam, quam præ ceteris fovebat Clemens, eodem adhuc vivo missam fuisse Clementinarinam collectionem Bohmerus probavit *cit. observ. §. 10. pag. 20. Conf. Heinricius lib. 2. §. 69.*

§. LXXVIII.

CAPVT III.

191

§. LXXVIII.

Extravagantes.

Quæ his collectionibus minime continebantur Pontificum constitutiones, *Extravagantium* nomen accepserunt, ut olim omnes eo nomine veniebant, quæs Decretum, ac decretalibus Gregorii IX. non inerant. Harum extravagantium constitutionum duea postea collectiones, utraque privato studio, prodierunt. Altera quæ a *Ioanne XXII.* nomen habet, circa annum fortasse 1324. Altera *Communium*, viginti quinque scilicet Pontificum ab *Vrbano IV.* usque ad *Sixtum IV.* decretales complexa sub fine saeculi decimi quinti. Etsi vero neutra publica auctoritate confecta sit, usu tamen quum scholis ac foro utcumque se probarent, corpori iuris canonici adiectæ sunt, eiusque hodie partem postremam constituant.

SCHOL. Extravagantes *Ioannis XXII.* divisa sunt non in libros sed titulos, eodemque modo citantur: ex. gr. *Extrav. ad Conditorem 3. Ioann. XXII. de Verb. signif.* Communis quinque libris constant, quarto vacuo. Allegatio haec est: *Extrav. Ambitiosae, inter commun. de reb. Eccles. non alien.*

§. LXXIX.

Forma corporis Iuris Canonici.

Atque ita sensim corpus iuris canonici, quo utimur, in hanc excrevit molem, qua nunc est. Forma eius corpori iuris civilis persimilis est, adeo, ut eam ipsi Romani Pontifices iustitando exprimere voluisse videantur. Neque enim inepte fecerit, si quis Decretum Pandectis Codici decretales *Gregorii IX.*: Sextum autem librum, Clementinas, *Extravagantes*, *Novellis Imperatorum* consi-

stitutionibus comparaverit. Cui forme nequid non esset apprime consentaneum, Joannes Paulus Lancellotus Iurisconsultus Perusinus Tribontanum aemulaturus, Institutiones Iuris Canonici laudabili consilio eleganter concinnavit; hoc infelicior, quod neque a Paulo IV. qui auctor illi suscipiendo laboris exstitit, neque a Pio V. cui illas dedicavit, ut auctoritatem eis suam impertirentur, potuerit impetrare. Edidit tandem pertaesum morae ann. 1563. Hoc inest, quod merito doleas, vitii pulcherrimo libello: antiqui iuris in illo nullum prope vestigium quidem.

§. LXXX.

Autoritas et usus decreti.

Restat ut de auctoritate corporis iuris canonici usque, pauca subiiciam. At Gratiani quidem decretum fuerunt, qui ab Innocentio P. II. iam anno saeculi duodecimi nono et tricesimo, in Concilio generali Romae habito vehementer Patribus, irrito licet conatu, commendatum fuisse adfirmare. Colligere hoc sibi posse ex Orderico Vitali visus est doctissimus Seldenus. Verum hanc opinionem refellit Sylburgusⁱ, ut ea repeti a Febronio nihil fuerit necesse. Alii ex maestro Eugenii III. editum contendunt, aut saltem Apostolica auctoritate confirmatum a Gregorio XIII. Sed omnino verius est, opus esse etiamnum privati hominis. Eugenii enim, quod appellant, mandatum qui produxerit, nemo adhuc nec veterum fuit, nec recentium scriptorum. Nam Kalendarii Bononiensis, ne quis hanc opponat, incertam esse fidem aio (§. LVIII. Schol.): Gregorii vero Apostolicum rescriptum ad emendatorem eius editionem, non etiam ad confirmationem pertinet. Itaque origo quidem decreti nullam canonibus in eo descriptis auctoritatem concilia.

Quam

ⁱ Ad Heinecc. lib. 2. §. 62.

Quam habent vim in disciplina Ecclesiastica, eam ex suis fontibus habeant necesse est. Sed de usu quid dicemus? Sane hunc dum expendo, prope abest, ut rectius mihi sentire videantur, qui amplius aliquid Gratiano tribuendum iudicant. Enimvero huiusmodi auctoritatem, quae ex origine ac fontibus aestimatur, operi cuiusque non omni fide destituti scriptoris tribuere possis. Illud tamen hoc loco non omittam, usum hunc, qualisque is fuisse probetur, non ita laxe interpretandum esse, ut omnia tametsi parum genuina in eo decreto contenta vim habere legis ex usu credamus, quod miror Schmidtio potuisse probari.

SCHOL. Instit. iuris Eccles. tom. I. §. 45. Sed profecto, inquit, usu forensi tritissimus est Canon sat famosus, Redintegranda, Caus. III. Quaest. I. Atqui tamen is, si fontem inspicias, genuinus non est, sed inter spurious alegandus. Quid tun? Si hunc canonom licet spurius unus admisit, an inde recte confeceris, alios quoque haud magis sinceros admissos fuisse? Si exemplis absurditatem consequitionis probatum ivero, vereor, ne virum Germanum verecundia tangat imprudentis adseri. Sed abstineo. Forte enim mentem viri non satis adsequitur.

§. LXXXI.

Autoritas decretalium.

Videamus de auctoritate decretalium. De Gregorii IX. Bonifacii VIII. et Clementis V. collectionibus nihil ambigunt carumdem interpres, quin tam ex potestate, quam voluntate Pontificum eas promulgantium auctoritatem iuris adeptae sint illico ad totam christianorum societatem pertinentem, eamque adhuc nihil diminutam ubique gentium obtinere debeant. Sed ego historiae fidem sequutus magis, quam opinionum praecindicia, haec tam adseverate, pronuntiata quam vera sint, nescio.

Cer-

SECTIO I.

Certe *Gregorius* decretalium collectionem ex suo nomi ne concinnaram, ad instar legis orbi christiano obtrudere numquam in animum suum induxit, contentus Bononiensibus Academicis eius usum praescripsisse. Eamdem ingressos viam *Bonifacium* et *Clementem* historia perspicue memoriae prodidit. Atque ut, quod sentio, aperte dicam, caute ac prudenter factum arbitror, ut Pontifices abstinerent ab eo, quod sperare non poterant se imputratos, ut populi pro auctoritate obrudi sibi libros sinerent, in quibus tot essent novae, iuribusque suis adversae constitutiones. Lenior hanc dubie ac planior fuit per Academias concilianda gratiae via: quippe quea, ut tum erant tempora, a Pontificum nutu fere pendebat, et suaviter insinuare in animos Adolescentum poterant doctrinam, quam reduces in suam quisque patriam quam latissime propagarent.

§. LXXXII.

Ex usu et observantia.

Probavit eventus consilium. Codices enim hi decretalium tamquam pars iuris canonici non postrema docebantur in Academis: ad eos in foro, in conciliis provocabatur. Vnde planum fuit, ut in omnibus prope Europae Regni ac Provinciis pro iuris novi quasi quadam depositario reputarentur. Itaque dubitandum non est, quin hi libri inter fontes iuris novi Ecclesiastici connumerari debeant, *camque adhuc vim habeant, quam usus illis, ac Regnorum vetus observantia conciliare potuit.*

COR. I. Verum usus hic, seu magis receptio non tam late interpretanda est, ut nihil penitus exceptum putemus. In primis enim decretalia Pontificum instituta, quae de publicis Regnorum negotiis disponunt, emolumenta tantum pecuniaria concernunt, libertatibus Ecclesiasticis adversantur, subditos in angustias sine necessita-

CAPVT III.

te cum reipublicae detrimento conficiunt, eiusmodi inquam decretalia instituta Nationes Christianae nec receperunt umquam, nec recipiunt.

COR. II. Porro decretalium iure ^{tum} demum utimur, quando proprio iure seu antiquiore, seu recentiore destituimur. Quis enim tam inops sanae mentis est, ut credat, recepto Codice decretalium toti juri, quo usae prius sunt Ecclesiae, renuntiatum esse? aut abdicasse a se potestatem alias prioribus leges subrogandi, si que necessitas nova iura deposcat?

COR. III. Hinc autem perspicuum est, quam a vero distet vulgatum illud: *Ius canonicum praeferendum esse iuri civili in foro ecclesiastico, si aut huic illud aduersetur, aut aliud in causa etiam profana disponat.* Nam si de patriae legibus hoc dictum est, nemo non viderit, quam sit dictum turpiter. Causae profanae solis Patriae legibus, non canonibus indicandae sunt, tametsi Regni iure ad Episcoporum cognitionem reducuae sint. Et quamquam Ministri Ecclesiae in causis personalibus fori privilegio gaudent, quis eos exemit ab obligatione parendi legibus?

COR. IV. Postremo applicatio iuris novi ita caute instituenda est, ut analogiae iuris, quo novissimi his temporibus utimur, nihil praetudicetur. Status publicus tam Regnorum quam Ecclesiae, vicissitudinem aliquam subiit. Commenta medii aevi nobis hodie apertissima sunt: de restituenda vetere disciplina actum est saepe, nec infeliciter: exploduntur figurae glossae: opiniones scholarum patronos diu iam nullos habent, ut alia omittam sexcenta, quibus eveniebat sensim, ut alia analogiae iuris forma inducta sit, quam qui non observant canonum Doctores, dici vix potest, quam saepe ridendos se exhibeant hominibus intelligentibus.

§. LXXXIII.

SECTIO I.

§. LXXXIII.

Auctoritas Extravagantium.

Extravagantes partem iuris canonici corporis non efficiunt. Sunt enim collectiones privatae incertis auctoribus confectae (§. LXXXVIII.). Nec receptione per aver-sionem, quam vocant, probari potest. Ex quo sit, ut qui ad eas in iudicis provocat, fundatam, ut aiunt, intentionem non habeat, nisi specificam constitutionis, qua nititur, receptionem ostendere possit.

SCHOL. Conf. clar. Horix. in *dissert. de font. iur. canon.* Germ. §. 9. a quo non dissentit Ignat. Mulzer. in *Histor. leg. Eccles.* §. 82. seq.

§. LXXXIV.

Quid Rubricae, Glossae, Summaria?

Restant *Rubricae*, *Glossae*, *Summaria*, de quibus copiose praecipiunt interpres. *Rubricae* sunt inscriptio-nes titulorum. Vim legis habere dicuntur, quando sententiam exprimunt completam, cuiusmodi illa est: *ut be-neficia Ecclesiastica sine diminutione conseruantur. Summa-ria* sunt compendium breve canonibus praefixum pri-vata doctorum industria: ab iisdem profectae sunt *Glos-sae* margini adscriptae, quae proinde vim iuris non ha-bent.

SCHOL. Plura de utili hoc argumento tradiderunt Van Espen cit. trah. part. 8. cap. 3. Heineccius in *Histor. iur. lib. 2.* §. 60. seqq. Ill. de Rieger in *praeafat. ad Cironium*: et ex Protestantibus Siegler, Strauch, Boh-mer, Floerck, alii.

CAPVT IV.

DE ORIGINE AC PROGRESSU IURIS ECCLESIASTICI NOVISSIMI.

§. LXXXV.

Isidorianum Systema.

Originem iuris Ecclesiastici novissimi ad initia saeculi decimi quinti refero. Causam instituti alio loco reddidi, quam hic repetere nihil est necesse. Ab *Isidori* insulis commentis quantum res christiana detrimenti accep-erit, etsi est dictum a multis graviter et copiose, luce-lentius tamen apparebit, si quis statum Ecclesiae, qua-lis inde a saeculo decimo esse incepit, expendere dili-gentius et contendere volet cum disciplina, quam pri-mis octo saeculis Ecclesia omnis mira constanza retinuit. Equidem aperta satis obscuri illius hominis industria, fal-si prae se, a novitatis ferebant indicia, ut detegi non difficulter fraudulenta consilia potuissent; vicit ille ta-men, atque ita vicit, ut confitum ab illo publici iuris sistema Romani Pontifices avide arripuerint, proque au-toritate sua tuiti sint. Neque minus sedulos se in illo expoliendo praestarent, ornarent mirifice, novisque idem-tidem decretis, rescriptis, bullis auxerint adeo, ut abo-lita penitus veteris disciplinae memoria, conculcata a Patribus sapienter ordinata in sacris politia, contemtaque imperii civilis Maiestate, rerum omnium potestatem nul-lis circumscriptam limitibus palam sibi aperfeque vindi-caverint.